

УДК 930 «1941–1944»

РЕТРОСПЕКЦІЯ ПОСТАТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В ОКУПАЦІЙНІЙ ПРЕСІ 1941 – 1944 РР.

Оксана САЛАТА

доктор історичних наук, доцент,
провідний науковий співробітник
відділу всесвітньої історії ННДІУВІ

Анотація. У статті здійснено історичну ретроспекцію постаті Тараса Шевченка та його творчого доробку. Показано німецьку ідеологічну машину, яка використовувала у пропагандистських цілях постать і творчість Т. Шевченка та інших українських відомих діячів. Розкрито основні ідеологічні лінії, що закладалися у публікації в періодичній пресі через авторитет шанованих ними творців, впливаючи таким чином на свідомість кожного пересічного українця, який перебував на окупованій нацистською армією території. Використовуючи ідеї відомих митців – поетів, письменників, окупаційна влада намагалася нав'язати місцевим жителям певну модель поведінки і мислення.

Ключові слова: ретроспекція, інформаційно-ідеологічний вплив, пропаганда, ідеї, окупаційна преса.

РЕТРОСПЕКЦИЯ ЛИЧНОСТИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКО В ОККУПАЦИОННОЙ ПРЕССЕ 1941 – 1944 ГГ.

Оксана САЛАТА

доктор исторических наук, доцент,
ведущий научный сотрудник
отдела всемирной истории ННИИУВИ

Аннотация. В статье сделана историческая ретроспекция личности Тараса Шевченко и его творчества. Показана немецкая идеологическая машина, которая использовала для пропагандистских целей личность и творчество Т. Шевченко и других украинских известных деятелей. Раскрыты основные идеологические линии, которые закладывались в публикации в периодической печати, учитывая авторитет почитаемых ими создателей, влияя таким образом на сознание каждого рядового украинца, который находился на оккупированной нацистской армией территории. Используя идеи известных художников – поэтов, писателей, оккупационная власть пыталась навязать местным жителям определенную модель поведения и мышления.

Ключевые слова: ретроспекция, информационно-идеологическое влияние, пропаганда, идеи, оккупационная пресса.

RETROSPECTION OF TARAS SHEVCHENKO'S FIGURE IN THE OCCUPATION PRESS OF 1941 – 1944

Oksana SALATA

*Doctor of Historical Sciences, docent,
leading research associate of World History Department of NRIUSWH*

Annotation. *This article provides a historical retrospection of Taras Shevchenko's figure and his creative heritage. The German ideological machine which used T. Shevchenko and other Ukrainian famous figures and their works is also examined in the article. The main ideological lines which have found expression in periodical publications are revealed. We consider that they through authority of their respected authors had influence on all Ukrainians of the occupied by the Nazi army territory. Having used the ideas of the famous artists (poets and writers) the occupying authority tried to impose the patterns of behavior and thinking on the local residents.*

Key words: *retrospection, information and ideological influence, propaganda, ideas, occupation press.*

В історичній науці досить часто використовується метод ретроспекції – звернення до минулого, перегляд подій з метою глибокого вивчення, розуміння, а найчастіше – постановки нових акцентів. Досить актуальним стало звернення істориків до подій минулого, їх оцінки та вплив на життя, зокрема, українського суспільства. Такою історичною ретроспекцією може стати дослідження постаті відомого діяча, переоцінка його діяльності, використання його ідей і праць у сучасному дискурсі.

В означеному контексті необхідним є дослідження використання образів відомих українських поетів та письменників періодичними виданнями з метою пропаганди тих чи інших ідей. У цьому зв'язку – дослідження історичної ретроспекції постаті Тараса Шевченка та його творчого доробку.

Незважаючи на те, що минуло вже 200 років з дня народження Великого Кобзаря, важко переоцінити значення його творчості для духовного розвитку українського народу. Він зумів розкрити й осмислити минуле, сучасне й майбутнє України. Його творчість стала духовною основою формування сучасної

української нації, а для українців усіх наступних поколінь він став могутнім джерелом національної свідомості, символом України.

Його беззаперечний авторитет використовується істориками, політиками, митцями вже півтора століття, незалежно від того, представниками якої політичної сили вони є. Здебільшого вони активно маніпулюють образом та ідеями народного художника.

Образ Тараса Шевченка завжди будив до дій національно свідому частину українського суспільства. Його твори вселяли віру народу в краще майбутнє, а його ідеї допомагали українцям у найтяжчі часи. Саме тому авторитет поета часто стає інструментом для досягнення політичної мети.

Професор Гарвардського університету Григорій Грабович у своїй праці «Шевченко як миротворець» закликає українських вчених та митців не створювати навколо постаті Шевченка легенд, а сприймати його як геніального українського поета, який розуміє душу свого народу і намагається збудити в ньому найкращі людські почуття гідності, щирості та патріотизму [6].

Творчість народного поета не обійшла своєю увагою і радянська влада. Партійні діячі та переважна більшість істориків використовували її для виховання у населення України підтримки більшовицьких ідей, потім – ідей Комуністичної партії. У радянській історіографії продовжувалася міфологізація образу Т. Шевченка як революціонера-демократа, поборника братерства українського і російського народів. Серед численних праць раціоналістичного характеру можна виокремити дослідження М. Марченка про історичні погляди Т. Шевченка, В. Сарбея – про місце Т. Шевченка в українському революційно-визвольному русі, оприлюднені у двотомнику «Шевченківський словник» (1976, 1977). Важливим напрямком досліджень творчості Т. Шевченка в радянській історіографії залишалися питання історії суспільно-політичних рухів. Серед праць слід виділити роботи Г. Сергієнка «Декабристи та їх революційні традиції на Україні» (1975), «Декабристи і Шевченко» (1980), «Т. Г. Шевченко і Кирило-Мефодіївське товариство» (1983) та ін. [20, 149 – 162].

Рання радянська історіографія показувала його як поета, який закликав до повалення Російської імперії та становлення соціалістичного суспільства. Слова «Заповіту» «І вражою злою кров'ю волю окропіте» використовували як заклики до боротьби проти зовнішнього ворога, хоча поет ніколи не вкладав у них такого змісту [17, 3].

Образ Тараса Шевченка стає найближчим у важкі періоди історії нашого народу, зокрема, велику роль його творчість відігравала в роки нацистської окупації території України у 1941 – 1944 рр. Як і радянська, німецька окупаційна

влада використовувала ідеї та праці поета для власних, переважно ганебних, цілей. У цей період на території рейхскомісаріату «Україна» та зони військової адміністрації за сприяння німецької окупаційної влади виходило більше 400 періодичних видань. Через пресу окупаційна влада не лише повідомляла населення про перемоги німецької армії на фронтах, але й закликала його до боротьби проти більшовиків. У своїх закликах вона застосовувала думки та ідеї Шевченка, які спонукали український народ до боротьби з поневолювачами. Відмінним було лише те, що поневолювачами представляли більшовицьку владу, а влада Третього рейху була представлена як визволителька.

Щоб окреслити цей аспект проблеми, метою нашої статті є ретроспективний огляд матеріалів періоду нацистської окупації, пов'язаних з ім'ям Шевченка, зокрема періодичні видання східної та західної частин України: Сумської, Ворошиловградської, Запорізької, Вінницької, Волинської та інших областей.

У період нацистської окупації преса ставала потужною інформаційно-ідеологічною зброєю, інструментом пропаганди, що впливав на свідомість і поведінку місцевого населення. Газети висвітлювали всі події поточного періоду, показували життя українського суспільства за значний проміжок часу. Інше питання, наскільки преса об'єктивно висвітлювала ці події, адже всі статті і повідомлення, як і в Радянському Союзі, піддавалися жорсткій цензурі.

Традиційно у переважній більшості газет 3-я сторінка була присвячена творчості українських діячів, письменників, поетів, митців. Їх було представлено як борців за краще майбутнє українського

народу, але боротьба ця спрямовувалася проти більшовицької влади та режиму, які пережили у минулому українці.

В окупаційних газетах 1941 – 1943 рр. знаходимо інтерпретацію творчості Т. Шевченка. Серед великої кількості періодики можна виокремити такі видання, як часопис «Волинь», газети «Голос Волині», «Крем'янецькі вісті», «Костопільські вісті», «Вінницькі вісті», «Козятинські вісті», «Донецький вісник», «Маріупольська газета», «Горлівська газета», «Нове Запоріжжя» та багато інших.

Найбільшу кількість публікацій про Кобзаря друкував часопис «Волинь», значна частина статей редагувалися та видавалися під керівництвом Уласа Самчука. На відміну від інших періодичних видань, статті, присвячені постаті Шевченка, друкувалися не лише у березневих номерах. Іноді публікації були присвячені освіті і вихованню дітей, діяльності церкви, припущенням про те, як би Т. Шевченко ставився до тих чи інших подій. Зокрема, часопис публікував статті «Тарас Шевченко і церква» [3, 2], «Пилип Павлюк», «Тарас Шевченко про освіту і виховання» [4, 2] та ін.

У переважній більшості окупаційної преси були розміщені статті про значення творчості Т. Шевченка для національного пробудження українського народу та виховання його волі до боротьби за національне й соціальне визволення. Так, у номері газети «Волинь» від 4 березня 1943 р. у статті «Шевченко на Волині» розкривалося перебування поета на Волині восени 1846 р. [12, 193 – 198]. Автор статті наводить такі епізоди з біографії поета, які свідчать про бажання допомогти власному народові звільнитися від панського ярма. Тут же автор проводить аналогію з окупаційним періодом,

коли, на його думку, український народ повинен скерувати всю свою волю на боротьбу проти більшовизму і звільнення від нього власної країни.

У статті «Тарас Шевченко і церква» [5, 2] автор розповідає про перебування поета у Почаєві та описує його акварелі з видами лаври. Зміст статті розкривав любов поета до рідної землі і закликав українців до праці заради великого майбутнього. Ця стаття, як і багато інших, не позбавлена політичного підтексту, бо майбутнє українського народу автор статті бачив саме під опікою Великої Німеччини.

Досить широко творчість українського поета представлена протягом 1941 – 1943 рр. у березневих випусках газети «Вінницькі вісті». Третя сторінка кожної такої газети була повністю присвячена творчості Т. Шевченка та роздумам про нього. Так, у номері від 12 березня 1942 р. у статті «Твори Тараса Шевченка німецькою мовою» [1, 2] автор переконує читачів у тому, що творчість Т. Шевченка знайома європейській спільноті, особливо німецьким громадянам. Німецькою мовою перекладено такі твори поета, як «Гайдамаки», «Іван Підкова», «Гамалія» та ін. У статті наводяться приклади публікацій німецьких письменників та публіцистів, які також цікавились творчістю митця.

На сторінках цієї газети зустрічаємо статті, де автори намагаються переконати українське населення у тому, що радянська влада свого часу висвітлювала творчість Шевченка у викривленому вигляді, використовуючи її як інструмент пропаганди. Так, у № 20 від 28 березня 1943 р. у статті «Більшовицькі фальсифікації Шевченка» [2, 2] йдеться про те, що під час революції 1917 – 1920 рр.

більшовики зрозуміли, що слово поета для його народу дуже вагоме, його ідеї живі і понині, тому життя і творчість митця почали ідеалізувати, будувати пам'ятники, у сотнях тисяч примірниках газет і журналів видавати його твори, постійно і пишню відзначати всі дати, пов'язані з народженням, смертю та видатними віхами його творчості. Разом із тим, відзначає автор, «усі сили свого пропагандистського апарату використовують вони на те, щоб позбавити Шевченкові твори того глибокого, животворчого ідейного змісту, яким вони створені».

У статті «Шевченко і твори світового мистецтва» автор намагається довести, що інтелектуальний рівень поета дуже високий: «... не раз вороги і «приятелі» робили з нього не лише якогось українського «Нікітіна», а і взагалі селянського поета-самоука, людину «малообразовану» (думка Драгоманова), не зашкодить нагадати ширшому загалові про його справжній інтелектуальний рівень» [2, 3]. Продовжуючи свою думку, автор розповідає про те, що Шевченку відомі праці Плутарха, Геродота (Георгіки), Горація, Овідія, Тіта Лівія, Платона. З нової європейської літератури знайомий він із працями Данте, Петрарки, Бокачіо, Аріюста і Т. Тассо. Крім італійських авторів, він читав твори представників німецької літератури.

Крім того, у газеті «Вінницькі вісті» часто друкувалися твори Т. Шевченка та вірші поетів воєнної доби про самого поета. Зокрема, Валер'ян Тарноградський присвятив поетові вірші «Шевченко в неволі», «Шевченко в засланні»:

*Співець народніх мук та бід,
Ти серед нас живий, незмінний,
І образ твій для нас не зблід,*

Як дар життя дорогоцінний.

Кобзарських струн чудесний

Звук

В серцях народніх не загасне,

І знає дід, співає внук,

Ці думи, гнівні та прекрасні... [2, 3].

Видавалися також журнали «Українська дитина», «Українка» – статті «Рідна сторона», «Гроза» [18, 55, 56]. Часопис «Орленя» виходив на території Волині, Полісся, Холмщини, Підляшшя. Шпальти цих видань рясніли портретами Т. Шевченка та його поетичними творами.

Вірші поета друкувалися також у газеті «Крем'янецький вісник» (1941 – 1943 рр.): автором здійснено спеціальне наукове дослідження «Шевченко в німецькій мові» (від 10 березня 1942 р.) [9, 3], де він зазначає: «Блискуче написана студія Францоza залишилася на довгий час, бо аж до 1916 р. була найповажнішим твором про Шевченка в німецькій мові».

Про Шевченка виходять статті і в ряді інших газет, зокрема: стаття «Шевченко і недавнє минуле» у «Крем'янецькому віснику» за 1943 р. [10, 3], стаття В. Стефаніка «Образ Тараса Шевченка» (Уривки з оповідання «Марія») у газеті «Холмська земля» за 1943 р. [19, 4].

Творчість Т. Шевченка стала важливою тематикою для періодичних видань і на сході України. Так, в одному з номерів газети «Донецький вісник» [7, 3] у рубриці «Шевченківські дні» представлені статті «Т. Г. Шевченко. Українська містерія», «Творчість Тараса Шевченка», «Шевченко і Лисенко», «Шевченко і Україна», «Українська жінка у творах Шевченка». Привертає увагу стаття «Шевченко і Україна», у якій говориться, що поет – «духовний провідник своєї нації, гордість минулих і майбутніх

покоління, виразник віковічних сподівань свого народу, Прометей духу й сили» [7, 4]. У цій публікації центральною змістовою лінією стала думка про те, як важко жили українці, перебуваючи під владою спочатку Польщі, а потім Росії, колоніальна політика якої привела до поневірянь та злиденного життя українців.

У березневому виданні «Маріупольської газети» [13, 4] розміщено статтю «В тяжкий час», автор якої розповідає про панщину, українських селян, що змушені були відпрацьовувати на полях пана, а власні невеликі наділи залишалися необробленими; про горе і злидні, які Шевченко пережив ще в дитинстві, та відображення цього періоду життя у його творчості. Автор порівнює важкі часи, коли жив поет, та життя українських селян під керівництвом більшовицької влади.

«Костянтинівські вісті» від 13 березня 1942 р. знайомлять нас із статтю «Шевченко з нами». Автор публікацій, нав'язуючи думку про те, що український поет порадив би за український народ, який німецька армія врятувала від більшовицького панування, зазначає: «Сьогодні вільними грудьми зітхає український народ, звільнений Великонімеччиною від жидобільшовиків... Шукаючи виходу з навколишньої гнітючої кріпосницької дійсності, Шевченко ганьбив катів з Москви. Цих катів ганьбить і зараз український народ...» [8, 3].

У цьому ж номері в статті «Шевченко – великий поет» читаємо, що роковини смерті поета український народ відзначає в нових умовах... Шевченко – це особа, яку хотіли використати всі політичні угруповання для своєї мети, себто для просунення своєї ідеології. Так, наприклад, більшовики хотіли зробити з

нього письменника-інтернаціоналіста. Представники царського режиму – прихильники їх ідеології, а націоналісти – представники націоналістичної ідеології, всі, звичайно, прагнули лише використати любов українського народу до великого поета, не цікавлячись справжньою художньою силою Шевченка. У той же час автор цієї статті сам використовує постать поета, щоб викликати прихильність до нової влади.

Про безмежну любов до України, яку поет відтворив у своїх віршах, пише Семен Сапун у газеті «Сумський вісник». У статті «Шевченко і Україна» він закликає українців всю свою кров до останньої краплини віддати за добробут, за Україну, за її щастя: «Боріться до кінця проти більшовизму, не боючись загинути за свій рідний край» [16, 3].

У рубриці «До шевченківських свят» у газеті «Нове Запоріжжя» [14, 3] представлені спогади Ф. Лазаревського про те, як він любив співати твори Тараса, покладені на музику, про любов Шевченка до історії свого народу та втілення її у своїх творах.

Німецька ідеологічна машина використовувала у пропагандистських цілях не лише постать та творчість Т. Шевченка. В окупаційній періодичній пресі з'являлися публікації, присвячені діяльності інших національних митців, зокрема Бориса Грінченка, Лесі Українки, Івана Франка та ін. Німецькі ідеологи намагалися проникати у свідомість українців через авторитет шанованих ними митців. Часто на шпальтах окупаційних газет публікувалися статті, де українські автори наголошували на тому, що життя у Радянському Союзі було не кращим, ніж у царській Росії, і ті страждання, які висвітлює Т. Шевченко,

український народ переживав у більшовицькі часи, але, щоб жити краще, необхідно боротися проти більшовицької влади спільно з німецькою армією, і слова Шевченка «борітеся – поборете» є дуже актуальними.

Україномовна преса реагувала на традиційні свята та події українства: друга, третя сторінки практично кожної газети були присвячені художнім творам українських авторів. Але переважна більшість статей, де висвітлювалася творчість того чи іншого діяча, рясніла закликами про необхідність усі сили покласти на роботу заради могутньої Великонімецьчини та боротьбу проти більшовицького режиму. Таким чином, влада намагалася через художні твори впливати на людей та їхню діяльність, приховуючи справжні наміри щодо долі українського народу.

Образ Великого Кобзаря, його ідеї та заповіді активно використовувалися й українськими громадсько-політичними і культурними організаціями та об'єднаннями. Але окупаційна влада дозволяла публікувати лише невеликі за обсягом інформаційні есе, зокрема, у газетах «Волинь», «Костопільські вісті» під рубрикою «Хроніка» виходили невеликі повідомлення.

Для поширення знань про українських митців та консолідації українського населення ці організації влаштували у народних домах вечори художньої самодіяльності, присвячені Т. Шевченку (наприклад, у Рокитному Костопільського району Рівненської області весною 1942 р. місцевий драматичний гурток поставив п'єсу за поемою «Наймичка»). 14 березня 1943 р., в неділю, багатогодинну Шевченківську академію провели у Рівному. Урочистості завершилися

художньою частиною, зокрема й хором співом [12, 193 – 198].

Пропагандистська модель із залученням жорсткої ідеологічної цензури застосовувалася і в радянській україномовній пресі (1939 – 1941 рр., 1944 р.), де була практично відсутня фундаментальна шевченкіана, що, очевидно, можна пояснити пріоритетною інтерпретацією його творчості та біографії ідеологічно-академічними інститутами і публікаціями шевченкознавчих матеріалів в академічних журналах та видання їх окремими цензурованими книгами.

Зрештою, сторінки радянських газет періоду Другої світової війни, зокрема березневе видання 1941 р. «Радянської Волині», висвітлюють образ Т. Шевченка як «борця проти царизму, соціального й національного гніту», наголошують, що «він виступав проти загарбницької політики царського уряду на Кавказі, глибоко співчував колонізованим казахському і білоруському народам, яскраво показав боротьбу чеського народу проти римського папи» [15, 1].

Постать Т. Шевченка та його творчий доробок і нині залишаються актуальними для українського політикуму. Тільки хтось із відомих політиків хоче продемонструвати свою близькість до народу та підтримку національної ідеї, вже й організовує урочистості до знаменних дат, пов'язаних з ім'ям Т. Шевченка, цитує рядки Великого Кобзаря, ставить пам'ятники поету. Усе, як і раніше, – у часи сталінського режиму, окупаційної влади. Це, на жаль, нівелює цінність слів, що сказав нам поет, і перешкоджає реалізації чистих і справжніх ідей, які він намагався донести до свого народу.

Не потрібно робити з великого митця ідола, яким можна прикритися в

будь-якій ситуації. Треба вчитися розуміти його творчу натуру, його прагнення до свободи, як внутрішньої, так і зовнішньої. Історикам же необхідно вивчати постать Т. Шевченка не лише як політичної фігури, а перш за все як митця, який у своєму творчому доробку відобразив життя українського народу, своєю творчістю показав рівень української культури і духовного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вінницькі вісті. – 1942. – 12.03. – С. 2.
2. Вінницькі вісті. – 1943. – 28.03. – С. 2 – 4.
3. Волинь. – 1942. – Ч. 20. – С. 2.
4. Волинь. – 1942. – Ч. 27. – С. 2.
5. Волинь. – 1943. – 12.03. – С. 2.
6. *Грабович Г.* Шевченко як миротворець. Семантика символів у творчості поета: переклад з англійської С.Павличко / Г. Грабович. – К.: Рад. письменник, 1991. – 212 с.
7. Донецький вісник. – 1943. – 14.03. – С. 3 – 4.
8. Костянтинівські вісті. – 1942. – 13.03. – С. 3.
9. Кременецький вісник. – 1942. – 10.03. – С. 3.
10. Крем'янецький вісник. – 1943. – 12.03 – С. 3.
11. *Макарчук С.* Серія історична. – 2014. – № 2 (116). – С. 193 – 198. – <http://nz.ethnology.lviv.ua/2014-2/>
12. *Макарчук С.* Серія історична. – 2014. – № 2 (116). – С. 193 – 198. – <http://nz.ethnology.lviv.ua/2014-2/>
13. Маріупольська газета. – 1943. – 04.03. – С. 4.
14. Нове Запоріжжя. – 1943. – 9.03. – С. 3.
15. Радянська Волинь. – 1941. – 9.03. – С. 1.
16. *Сапун С.* Шевченко і Україна / С. Сапун // Сумський вісник. – 1942. – 11.02. – С. 3.
17. *Тирусь Д.* Тарас Григорович Шевченко та його постать в історії України. – <http://dtyrus2011.blogspot.com/2011/05/blog-post.html>
18. Українка. – 1942. – 23.07. – С. 55, 56.

19. Холмська земля. – 1943. – 12.03. – Ч. 10. – С. 4.

20. *Яремчук В.* Історична наука в УРСР у «добу Шелеста» / В. Яремчук // Український історичний журнал. – 2008. – № 3. – С. 149 – 162.

REFERENCES

1. Vinnytski visti. – 1942. – 12.03. – S. 2.
2. Vinnytski visti. – 1943. – 28.03. – S. 2 – 4.
3. Volyn. – 1942. – Ch. 20. – S. 2.
4. Volyn. – 1942. – Ch. 27. – S. 2.
5. Volyn. – 1943. – 12.03. – S. 2.
6. *Hrabovych H.* Shevchenko yak myrotvorets. Semantyka symboliv u tvorchosti poeta: Pereklad z anhliyskoyi S.Pavlychko / H. Hrabovych. – K.: Rad. pysmennyk, 1991. – 212 s.
7. Donetskyi visnyk. – 1943. – 14.03. – S. 3 – 4.
8. Kostiantynivski visti. – 1942. – 13.03. – S. 3.
9. Kremenetskyi visnyk. – 1942. – 10.03. – S. 3.
10. Kremianetskyi visnyk. – 1943. – 12.03 – S. 3.
11. *Makarчук S.* Seriya istorychna. – 2014. – № 2 (116). – S. 193 – 198. – <http://nz.ethnology.lviv.ua/2014-2/>
12. *Makarчук S.* Seriya istorychna. – 2014. – № 2 (116). – S. 193 – 198. – <http://nz.ethnology.lviv.ua/2014-2/>
13. Mariupolska hazeta. – 1943. – 04.03. – S. 4.
14. Nove Zaporizhzhya. – 1943. – 9.03. – S. 3.
15. Radianska Volyn. – 1941. – 9.03. – S. 1.
16. *Sapun S.* Shevchenko i Ukraina / S. Sapun // Sumskyi visnyk. – 1942. – 11.02. – S. 3.
17. *Tyrus D.* Taras Hryhorovych Shevchenko ta yoho postat v istorii Ukrainy. – <http://dtyrus2011.blogspot.com/2011/05/blog-post.html>
18. Ukrainka. – 1942. – 23.07. – S. 55, 56.
19. Kholm'ska zemlia. – 1943. – 12.03. – Ch. 10. – S. 4.
20. *Yaremchuk V.* Istorychna nauka v URSR u «dobu Shelesta» / V. Yaremchuk // Ukrayinskyi istorychnyy zhurnal. – 2008. – №3. – S. 149 – 162.

O. Salata

Retrospection of Taras Shevchenko's Figure in the Occupation Press of 1941 – 1944

Abstract

Method of retrospection as reference to the past, review of events for the purpose of deep learning, understanding and most of all – setting of new accents is often used in historical science. In particular, historians' appeal to events of the past for the purpose of their retrospection into the modernity, estimation of their role and impact on the life, especially of the Ukrainian society is of current interest nowadays. Research of figure of Taras Shevchenko as a famous Ukrainian poet and artist, re-estimation of his activity and use of his ideas and works in the modern discourse appear as such historical retrospection.

Retrospection of Taras Shevchenko's figure and his creative heritage as a result of analysis of periodicals of eastern and western parts of Ukraine (Sumy, Voroshylovgrad, Zaporizhia, Vinnitsa, Volyn and other regions) is carried out. The German ideological machine which used Taras Shevchenko and other Ukrainian famous figures and their works is also examined in the article. The main ideological lines which have found expression in periodical publications are revealed. Through authority of their respected authors they had influence on all Ukrainians of the occupied by the Nazi army territory. Having used the ideas of the famous artists (poets and writers) the occupying authority tried to impose the patterns of behavior and thinking on the local residents.

The German ideological machine used not only Taras Shevchenko's figure and creation for the propaganda purposes. The publications devoted to activity of other national artists, in particular Borys Hrinchenko, Lesia Ukrainka, Ivan Franko and others started to appear in occupation press.

The image of the Great Poet, his ideas and wills were used by both the Soviet and German leadership. Both opponents tried to influence on the minds of the Ukrainian population through its famous figures.

Останньою прижиттєвою книгою, яку видав і наснажив усіма «месіджами» свого геніального обдарування Тарас Шевченко, була праця педагогічна – «Буквар». Повна назва її «Букварь южнорусский», і значення її для автора «Катерини» і «Гайдамаків» було настільки велике, що майже в кожному з листів на зламі 1860 - 61 рр. він згадує про свій «Буквар». Варто зазначити, що оцей вимушений прикметник – «южнорусский» – Шевченко допасував виключно на вимогу цензури, і в листуванні своєму він ніколи цю книгу так не іменував, називаючи її, як і належить у старожитній українській звичаєвості, «Букварем».